

Aproximació a la toponímia urbana de Daimús

SALVADOR ALEMANY GARCÍA
FRANCESC PIERA MONCHO

1. Introducció

Daimús¹ és una població de la comarca de la Safor situada entre el terme de Gandia, amb el qual limita pel nord i per l'oest, el de Guardamar de la Safor, amb qui fita pel sud, i la mar Mediterrània, situada a la part de llevant. En l'actualitat, 2002, té una població de 2.100 habitants.

En el seu terme s'han trobat abundants deixalles d'època romana, entre les quals cal assenyalar la torre sepulcre de Baebiae Quietae,² desapareguda l'any 1915. Tanmateix recentment s'han descobert restes que pertanyen a una vil·la romana dels segles I al V després de Crist. Fou un dels nombrosos llogarets depenents del castell de Bairén durant l'època musulmana. Després de la conquesta cristiana,³ i partir del segle XIV, passarà a mans de diversos senyors, com els Ros i els Ferrer. Formà part del terme general de la

¹ També existeix la variant *Demús* DCVB (Diccionari Català-Valencià-Balear). Vol. 4. Palma de Mallorca, 1993: p. 6. Així SANCHIS GUARNER en *Els pobles valencians parlen els uns dels altres*, dins *Obra Completa*, vol. 5. València, 1982: 181 cita les següents lletres arrellegades a Beniopa: "*Milamar, Demús i Piles/ l'Almoina i Beniarjó, / Rafelcofer i Potries, / Ròtiva, Palma i Ador, / està la flor de les xiques*". Cal dir que, especialment entre la gent gran, la forma *Demús* continua viva.

² D'aquesta torre queden encara algunes restes en la casa núm. 5 del carrer de Baix i la núm. 12 de la plaça Jaume I. Podeu saber més llegint l'article de PONS MONCHO, Francisco, *El sepulcro de Bebia Quieta* en *Revista de Gandia*, 1973.

³ Sobre l'organització del territori després l'època musulmana, vegeu PASTOR ZAPATA, José Luis, *Gandia en la Baixa Edat Mitjana. La Vila i el Senyoriu dels Borja*. Oliva, 1992

ciutat de Gandia, la qual cosa provocarà el llarg plet que van mantenir els senyors de Daimús amb la capital del Ducat, encetat el 1623 i continuat durant el segle XVIII.⁴

En els seus 3'10 km² observem dues zones clarament diferenciades: les terres baixes (zona costanera i l'antiga marjal), i la zona on se situa el poble. El nucli urbà està emplaçat en una petita elevació respecte a la part est que es troba esfondrada, separades per l'anomenat *marge gros*, que no és més que l'antiga dorsal prelitoral, la qual actua com una mena de balcó amb vistes a les antigues marjals i a la costa.⁵ Aquests dos espais estaven clarament separats per l'antic camí de l'assegador de la Dula. Tradicionalment ha tingut, a banda del poble, tres nuclis de població clarament diferenciats, anomenats *barris: la Mingola, els Pedregals* i, més secundàriament, *les casetes de l'Era*.

La Mingola es troba situada a un Km de Daimús, a mà dreta de la carretera que condueix a Gandia. Està formada per unes 8 cases envoltades per naus industrials. Actualment és un carrer. *Els Pedregals* és un poblat que se situa molt a prop de la mar. Té el seu origen en un poblament de persones humils dedicades a l'agricultura i a la pesca. En l'actualitat l'expansió de les construccions de la platja han fet que estiga connectat amb aquella. *Les casetes de l'Era*, grup de 4 cases, està ubicat al costat del camí de l'assegador de la Dula, a la part sud del terme. S'ha transformat a hores d'ara en un carrer més de la població, el carrer *Bona Vista*.

Des dels anys 60 comença a urbanitzar-se la platja. El fet que s'haja desenvolupat recentment ha fet que aquella tinga una fesomia diferent a altres platges dels voltants, predominant carrers amples i rectes. En l'actualitat aquesta zona continua en plena expansió.

A partir dels anys 80 i, especialment, dels 90 del segle XX el poble ha experimentat un fort creixement urbanístic i demogràfic. Tenint com a eix vertebrador l'antic camí de la Mar, s'ha produït el desenvolupament urbanístic cap a la platja. Al voltant d'aquest camí, ara convertit en l'avinguda de la Mar, tot un seguit de construccions i de camins ha connectat el poble amb els Pedregals i la Platja. És el que nosaltres anomenem zona d'expansió o d'eixample. Tanmateix el nucli urbà de Daimús ha experimentat un fort creixement cap al nord i cap al sud. Han aparegut nous carrers, com el carrer de *Sant Pere*, o el de la *Constitució* (zona nord); pel sud el carrer *Nou d'Octubre*, o la *ronda Sud*. *Les casetes de l'Era*, ara carrer *Bona Vista*, també està pràcticament enllaçat amb el poble. A la part oest, a l'altra banda del carrer *d'Oliva*, el creixement ha sigut a través de naus industrials, com també ocorre pels volts de la *Mingola*. I el creixement urbanístic continua... En definitiva, com a mostra, Daimús ha passat de tenir 1389 habitants el 1996 a 2100 el 2002.

⁴ TORRES FAUS, Francesc, *Evolució del mapa municipal valencià*. Simat de la Valldigna, 1999: 164- 168.

⁵ PIQUERAS HABA, Juan(dir.), *Geografia de les comarques valencianes*. Volum 5é. València, 1996: 344-345.

2. Fonts i metodologia

A) FONTS.

- Arxius: Arxiu Parroquial de Daimús (APD), Arxiu Municipal de Daimús (AMD), dipositat en l'Arxiu Històric de Gandia (AHG) i Arxiu del Regne de València (ARV).
- Cartografia. Per a la relació de carrers de nova creació hem consultat dos plànols-guia que estan sense datar, però que corresponen a 2000 i 2002 respectivament (*Plano Daimús. Poble / Platja*)
- Informació oral.
- Bibliografia, tot i destacant, especialment, les col·laboracions de Francisco Pons Moncho, rector de la parròquia i cronista oficial, en els llibres de festes de la localitat.

B) METODOLOGIA.⁶

- Model de fitxa emprat:

Topònim.....
Variants.....
Data, text, fonts.....
Localització.....
Motivació.....
Comentari.....

- Llengua de les entrades.

A l'hora de fer les entrades dels topònims tindrem en compte:

- 1) Emprarem el català per als noms populars i els oficials que així apareguen en les plaques i els nomenclàtors. (*Carrer de Crist Rei*)
- 2) Si el topònim documentat està en castellà, l'entrarem en la forma valenciana si tenim constància que es va pronunciar en la nostra llengua (*Plaça Major* i no *Plaza Mayor*).
- 3) Emprarem el castellà per a noms oficials actuals que així apareguen i que són coneguts amb aquesta llengua, així com topònims més antics dels quals no tenim constància que s'emprara la nostra llengua. (*Carrer Cristóbal Colón, Libertad*).

- Explicació de les entrades.

Després de l'entrada, anotarem les variants formals, les formes en castellà o altres denominacions que ha rebut la via urbana. Si l'entrada pertany a una designació anterior o a un nom popular, remetrem el topònim a la denominació actual, amb la indicació *Vid.* (*Carrer García Hernández*, denominació pretèrita, *Vid. Carrer Crist Rei*, denominació actual)

- Divisió de les zones del poble que emprem en el treball. Justificació.

A l'hora d'elaborar el treball hem dividit la zona urbana de Daimús en les següents parts:

⁶ Pel que fa al tractament de les entrades dels topònims ens hem basat en el mètode emprat per IVARS CERVERA, Joan en *Els noms de lloc i de persona de Dénia. Dénia, 1995*.

- POBLE. Entenem per tal el nucli emplaçat entre els actuals carrers d'*Oliva*, per l'oest, i *Assegadors* per l'est; pel nord la carretera nova d'accés a la platja, i per sud la *ronda Sur* i les casetes de l'*Era*, ara carrer *Bona Vista*.
- PEDREGALS. Poblament traçat a partir de dos carrers principals que tindrien com a límits l'actual *avinguda del Mar*, pel sud; la carretera nova d'accés a la platja i una reduïda prolongació a l'altre costat, pel nord; per l'est l'*avinguda de Roger de Llúria*, que separaria el que és pròpiament la Platja del poblament dels Pedregals. Per l'oest, terrenys en vies d'urbanització.
- MINGOLA. Situada a la part nord del terme, en la confluència amb el de Gandia. S'emplaça entre les partides de Rodafam i la de Conill.
- CASETES DE L'ERA. Situada al sud de la població, a la vora de l'assegador de la Dula, ja en direcció cap a Guardamar de la Safor. A hores d'ara estan enllaçades amb el poble mitjançant el carrer *Bona Vista*.
- EIXAMPLE O EXPANSIÓ. Zona de recent urbanització vertebrada al voltant de l'*avinguda del Mar*. Està emplaçada entre el carrer de l'Assagador, zona de divisió originària entre la zona de conreu i la de terres baixes, marjals, de la localitat, i els Pedregals. La tipologia constructiva, xalets i adossats, identifiquen plenament aquesta zona.
- PLATJA. La mar i el barri dels Pedregals són els llimdars que delimiten la zona. Grans edificis la caracteritzen.

Cal advertir, però, que aquesta divisió que proposem no està exempta de dificultats, ja que la divisió, de vegades, resulta complicada i difícil d'establir. Així l'*avinguda de la Mar* naix al poble, passa per la zona d'Expansió, segueix pels Pedregals i acaba a la Platja. En aquest cas fem diferents entrades per les zones on passa, sempre remetent el carrer a la zona del poble. A l'hora de comptabilitzar el carrer, lògicament, ho farem una sola vegada.

En aquesta comunicació, ara bé, ens centrarem en l'estudi dels topònims urbans de Daimús i dels tres nuclis de població tradicionals; de la zona de la platja i de l'àrea d'expansió del poble cap a la mar ens limitarem a un estudi més superficial.

3. Etimologia del nom *Daimús*.

Tres són les tesis que s'han disputat l'origen d'aquest nom de lloc:

A) **La tesi grega.** En la historiografia dels segles XVI i XVII el nostre topònim apareix grafiat amb les formes *Attheimus*, *Atteimus*, *Atteymus* i *Ateymus*. Autors com Beuter, Escolano, Diago o Palau creuen que es tracta d'una fundació grega i que el seu nom és un derivat del de la deessa grega Artemis. Basant-se fonamentalment en Estrabó, i la suposada semblança entre el nom d'aquella deessa i el de Daimús, tots li atorguen aquest origen, però amb certes divergències. Així per a Beuter, el qual l'any 1538 rebutjava la relació entre Daimús i el de la deessa grega de la caça, en l'edició castellana canvia de parer i comenta que li digueren *Artemision*. Escolano diu que fou fundada pels habitants de Dénia en record del nom que aquesta ciutat havia tingut abans (recordem que Diana és el nom llatí d'Artemis). Diago, per la seua banda, el fa vindre d'*Artemis*, mentre que

Palau pensa que es deia *Artemicium* A les acaballes del segle XVIII Espinalt Garcia seguia el corrent de Beuter, Diago i Palau, grafiant-lo *Artemus*. El 1870 Roc Chabàs creia raonable aquesta tesi i, ja al segle XX, Nicolau Primitiu continuava recolzant-la⁷ No existeix, a hores d'ara, ni cap resta ibèrica a Daimús ni s'ha trobat cap petjada del nostre topònim en els documents de l'època grega.

B) **La tesi iberoromana.** El fonament d'aquesta tesi es recolza en el fet que existeixen un grapat de monedes ibero-romanes on apareixen unes inscripcions que els experts han transcrit amb les formes *Tanúsia* o *Damúsia*. Alguns historiadors han cregut veure que aquest nom correspondria al d'una seca ibera on s'encunyarien aquestes monedes i que estaria emplaçada entre Daimús i el marge dret del riu d'Alcoi, i que s'anomenaria Tam o Dam, que al llatinitzar-se adquiriria la forma *Tamúsia* o *Damúsia*. Un dels més animats defensors d'aquesta tesi, Vicente Gurrea Crespo, des de 1981 serà l'encarregat de defensar aquesta hipòtesi en les pàgines de la revista de festes de la localitat. Com a exemple, aquest autor deia l'any 1990: "... respecto a la antigüedad del topónimo DAIMÚS, aportando otros indicios que lo retrotraen a tiempos ibéricos y a importantes actividades marítimo-terrestres, junto al río Serpis, en los orígenes de la población..." Parlant després de les monedes amb les inscripcions esmentades, afegia: "véase la relación entre las dos monedas y la fonética DAMUSIA, DAMUSIENS con el topónimo actual DAIMÚS, y más con su gentilicio en vigor DAIMUSENSE, " los de DAM. ".

Aquest suposat origen del topònim va repercutir en l'elaboració de l'escut municipal, de la mà de Felipe Perles Martí. L'intent d'afegir un quarter on apareixia l'anomenada *barca tamusiense* no fou acceptat pel Consell Tècnic d'Heràldica de la Generalitat Valenciana.⁸

C) **La tesi àrab.** La primera manifestació escrita que tenim del nostre topònim està datada el 1244. El primer autor que va intuir que era d'origen àrab fou Escolano, però finalment es decantà per la tesi grega. En 1935 Nicolau Primitiu va establir la correspondència lingüística entre aquest topònim i el del Racó d'Ademús.⁹ D'ara endavant autors com Asín Palacios, Coromines, Carme Barceló, Amparo Cabanes, o Herrero Alonso, entre altres, han defès l'etimologia àrab del nostre topònim.¹⁰ Segons

⁷ BEUTER, P. A, *Primera part de la historia de Valencia*. 1538,; Ibidem, *Crónica general de toda España y especialmente del reyno de Valencia*. 1546-51; ESCOLANO, GASPAS; *Década primera de la Historia de la insigne, y Coronada Ciudad y Reyno de Valencia*. 1611; DIAGO, Francesc; *Anales del Reyno de Valencia*. 1613. PALAU, Marc Antoni; *Diana Desenterrada*. 1643. ESPINALT I GARCIA, Bernat; *Atlante Español*. 1784. CHABÀS, ROC; *Historia de Denia*. 1874. Sobre aquesta tesi JOAN COROMINES (*Onomasticon Cataloniae*. vol IV. Barcelona, 1995: 8) deia: "Fóra perdre el temps reportar els malentesos que diuen Beuter, Escolano i N. Primitiu d'una forma *Atheymus*, inventada per poder derivar-ho d'*Artemisium*..."

⁸ Alguns articles de Vicente GUERREA CRESPO apareguts en la revista de festes de Daimús són: 1981, *Daimuz, algunas consideraciones sobre su topónimo*". 1983, *El campo arqueológico de Daimús*. 1990, *Orígenes de Daimús*.

De Felipe PERLES MARTÍ: 1991, *Actualidad de la barca tamusiense*. 1993: *Por fin, el escudo definitivo*. (tots els articles citats d'aquesta revista estan sense pàgines)

⁹ PRIMITIU, Nicolau, *Demús i Ademús* en Butlletí de la Societat Castellonenca de Cultura; XVI, 1935: 236-42 i 302-314.

¹⁰ ASÍN PALACIOS, Manuel, *Contribución a la toponímia árabe de España*. 1944: 104-105. COROMINES, Joan, *Onomasticon Cataloniae*. vol IV. Barcelona, 1995: 7-8. BARCELÓ TORRES,

aquesta hipòtesi Daimús provindria de l'àrab *damus* o *daymus* amb significat divers segons els autors: la cova, la cisterna, el racó o el poblat de l'aiguat. Cal ací fer esment que al nostre lloc li manca l'article àrab *al-*, article que sí que ha quedat aglutinat en el nom de l'altre topònim valencià. Aquesta correspondència lingüística, com ja va observar Nicolau Primitiu, queda palesa a l'hora d'observar les diferents grafies en què ha estat escrit aquest indret: Ademuç, Adamuç... Reforçaria aquesta tesi, a més, la quantitat de topònims amb aquest nom que es troben a la península ibèrica: Daimús, el Racó d'Ademús, o la desapareguda alqueria de Daimús de la zona de Borriana, al País Valencià; la partida de Daimús de Vilella del Cinca i la partida de Daimús de Ginestar d'Ebre a Catalunya, el Daimús de Fraga (La Franja de Ponent), el Daimuz d'Almeria i l'Adamuz de Còrdova.

FORMES AMB QUÈ S'HA GRAFIAT DAIMÚS ¹¹			
1244	Daymus	1499	Ademus
1381	Deymus	1747	Daimus
1391	Damuç	1728	Daimuz
1423	Adamuç	1762	Daymus
1425	Ademuç		

Tanmateix el nostre poble ha rebut altres denominacions:

- a. - Pel nom del propietari o senyor: per exemple, l'alqueria de Nicolau Carbonell (1381)¹² o l'alqueria de Joan Sifré (1425).¹³
- b. - El tipus d'entitat: alqueria de Joan Sifré (1425), el lloc de Daimús (1450),¹⁴ el carrer de Daimús (s. XVII),¹⁵ la vila de Daimús (1784)¹⁶ i, especialment a partir del segle XVIII, poble de Daimús.
- c. - Especial interès té la forma *L'Antigor* que apareix documentada el 1403¹⁷ i que també l'empra Beuter el 1538. Aquest topònim el veiem, a més, a Aldaia amb la variant *Antigors*,¹⁸ a Sagunt com a topònim urbà (*carrer dels Antigors*) i rural (*l'Antigó d'Albasset*).¹⁹ En el domini lingüístic castellà el constatem a Andilla i Villar del Arzobispo (*Antigón*).²⁰

Carme, *Toponímia Aràbiga del País Valencià: Alqueries i Castells*. Xàtiva, 1982: 150. CABANES PECOURT, Mª Desemparados, *Documentos y datos para un estudio toponímico de la Región Valenciana*. València, 1981: 148-149. Herrero Alonso, Abelardo, *Aportaciones a la Toponímia de la Conca de la Safor. Gandia, 1983: 109-111*

¹¹ CABANES PECOURT, Mª Desemparados i HERRERO ALONSO, Abelardo. Op. Cit.

¹² PONS MONCHO, Francisco, *La casa de la señoria*, en Daimús festes, 1984.

¹³ PASTOR ZAPATA, JOSÉ LUÍS, op. cit.: 57

¹⁴ Ibidem: 211.

¹⁵ TORRES FAUS, Francesc, op. cit: 167.

¹⁶ ESPINALT I GARCÍA, Bernat, op. cit.

¹⁷ HERRERO ALONSO, Abelardo, op. cit.: 67

¹⁸ SANCHIS ALFONSO, Josep Ramon, *Toponímia rural d'Aldaia i Quart*, dins IV Col·loqui d'onomàstica valenciana. XXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica. Ontinyent, 1997: 994

¹⁹ DCVB, vol. I: 717

²⁰ MOYA I PEÑARROCHA, Josep A. i ALVIR I BALLESTER, Jordi V. en *Aproximació a la toponímia d'Andilla*, dins Materials de toponímia I (dir. Vicenç Rosselló i Emili Casanova), València, 1995: 627 i 642

El significat que li dóna el DCVB és de: “ruïnes d’edificacions molt antigues, sien romanes, sien pre-romanes” i també “terra molt cuitora, amb macs i tests enterrats”.²¹ Efectivament al terme de Daimús s’han trobat abundants restes d’època romana. No obstant PONS MONCHO pensa que aquest topònim no fa referència al nucli de Daimús, sinó més bé a una àmplia zona delimitada pel camí i caseriu de la Mingola, la carretera Natzaret-Oliva, el riu d’Alcoi i l’antic camí del Grau o camí de l’Assagador de la Dula.²²

Finalment cal afegir que el primer ajuntament democràtic, en la sessió de 7 de juliol de 1979 decideix iniciar els tràmits pel canvi de la denominació de municipi, del *Daimuz* en la forma castellana, al topònim genuïnament valencià. El 8 de març de 1981 el plenari de l’Ajuntament adoptà per unanimitat tramitar-lo, i el 23 de maig de 1983 el Ple del Consell acordà el canvi, passant des d’aleshores a denominar-se oficialment *Daimús*.²³

4. Toponímia urbana de Daimús

4. 1. Daimús poble.

Alfonso XIII, carrer d’

Forn/ Capitán Galán/ General Mola/ Baix

1928: APD. T. X, 88r

Vid. Baix, carrer de

Durant la Dictadura del General Primo de Rivera apareix aquesta denominació. L’any 1925 el rei Alfonso XIII és declarat Alcalde Honorari de Daimús, i la Reina Victoria Eugenia Alcaldessa Honorària.²⁴ Tot fa indicar que aviat se li dedicaria aquest carrer, sense que puguem dir la data exacta, denominació que perduraria fins l’enderrocament de la monarquia l’any 1931.

Assegador, carrer de l’

2001: Plànol.

Correspon a l’antic camí de l’assegador de la Dula, camí obert per a servir al pas del bestiar o per traginar les collites.

Baix, carrer de

Calle Baja/ Forn/ Alfonso XIII/ Capitán Galán/ General Mola.

1922: APD. T. X, 74v

Suposa la continuació del carrer sant Josep. Fins 1928 aquesta denominació es barreja indistintament amb la de *carrer del Forn*. El primer ajuntament democràtic recuperà l’any 1979 aquest apelatiu, que ve determinat per la seua situació.

Blasco Ibáñez, carrer de

Nou/ José Antonio.

1931: AMD. f 11r

1979. AMD, 87v

²¹ DCVB, vol. I: 717.

²² PONS MONCHO, Francisco, *Necrópolis y cementerios*, en Daimús festes, 1991.

²³ Sessió del 7 de juliol de 1979 (AMD, 87v.) Pel que fa al Decret de Conselleria de Governació, Diari Oficial de la Generalitat Valenciana (DOGV), núm 106, de 5-6-83, p. 572-73.

²⁴ BURGUEA, V, *La disolución del ayuntamiento de Daimús por la autoridad militar en 1923* en Daimús Festes, 1985.